

Juristen kunnen nog beter omgaan met trauma in juridische context

Asielzoekers leggen soms tegenstrijdige, onsamenhangende verklaringen af waardoor hun asielaanvraag als ongeloofwaardig wordt beschouwd. Een weinig steekhoudend verhaal kan nochtans te wijten zijn aan traumatische ervaringen in het land van herkomst of tijdens de reis naar West-Europa. Op die manier kan iemand die in zijn land van herkomst vervolgd wordt, toch zijn asielaanvraag geweigerd zien. Het is maar een van de vele voorbeelden die volgens Ybe Casteleyn en Eric Lanckswaert illustreren dat het van belang is om in een juridische context trauma te herkennen en er op een gepaste wijze mee om te gaan.

Ybe Casteleyn en Eric Lanckswaert

Trauma kan men algemeen omschrijven als een diepe psychische wonde als gevolg van een overweldigende gebeurtenis, een gebeurtenis die de psyche van een persoon niet kon behappen en dus ook niet integreren. Getraumatiseerde personen lijden aan posttraumatische stress. De symptomen en gevolgen zijn fysieke, cognitieve en emotionele deregulatie; bijvoorbeeld paniek en angst, slaapstoornissen, nachtmerries, flashbacks, geheugenproblemen, verwardheid, somatische pijnen, afgevlakte of erg felle emoties, vermijdingsgedrag, sociale isolatie, ...

In een juridische context, een context waar juridische professionals een rol spelen en waar een vraag naar het bepalen van juridische rechten en plichten aan de orde is, komt trauma frequent voor. Denk maar aan ontslag wegens dringende redenen, zware tuchtstraffen, arbeidsongevallen, pesten en grensoverschrijdend gedrag op het werk, asiel, huiselijk geweld, ontzetting uit het ouderlijk gezag, slachtoffer zijn van een misdrijf, hertraumatisering door een weinig adequate slachtofferbejegening, verkeerde medische ingrepen, vechtscheidingen, ... In bepaalde categorieën van zaken zou er bij de juridische professional een oranje licht kunnen gaan knippen.

VIJF GROTE UITDAGINGEN

Trauma stelt de juridische wereld voor vijf grote uitdagingen. De eerste ligt erin dat advocaten, rechters en andere juridische professionals de symptomen en signalen van trauma leren herkennen. Hoe kan je bijvoorbeeld onderscheiden dat iemand zich schaamt en stukken uit zijn verhaal niet durft vertellen, of een onvolledig relaas geeft omdat het gefantaseerd en bijengesprokkeld is?

Claire, een jonge Congolese vrouw is, vermoed als non en met valse papieren, samen met een priester per vliegtuig naar Brussel gekomen. In Brussel heeft zij via de priester onderdak gekregen bij een Belgische man. Die man heeft haar wekenlang opgesloten en verkracht. Dat deel van haar verhaal heeft Claire maandenlang voor zichzelf gehouden. Uit schaamte. Pas vele maanden later heeft ze haar psychotraumatologe in vertrouwen genomen. Haar interview met het CGVS (Commissariaat Generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen) was toen al lang achter de rug.

Hoe komt het over als Claire later in de (beroeps)procedure plots dat deel van haar verhaal alsnog vertelt? Zal Claire geloofd worden? Zullen de bevoegde instanties de link leggen tussen trauma, schaamte en zwijgen?

De tweede uitdaging houdt in dat slachtoffers van trauma de weg weten te vinden naar de rechtsbeschermingsmogelijkheden die het rechtssysteem hen biedt, en dat zij die mogelijkheden zo optimaal mogelijk aanwenden. Weten, kunnen en durven de slachtoffers van bijvoorbeeld huiselijk geweld of pestgedrag de juridische mogelijkheden waarover zij beschikken effectief gebruiken? Neem bijvoorbeeld asiel-

zoekers. Zij zijn nieuw in ons land. Zij weten vaak (nog) niet bij welke instanties zij terecht kunnen voor hulp. Zij hebben vaak ook geen idee van onze normen, onze morele waarden - van wat voor ons moreel aanvaardbaar of moreel verwerpelijk is.

Claire was niet alleen verward door wat er met haar was gebeurd na haar aankomst in België, ze dacht niet aan hulp zoeken en durfde het aan niemand vertellen. Ze dacht dat mensen zouden zeggen 'Je hebt het zelf gezocht - je bent illegaal naar hier gekomen, je hebt jezelf in gevaar gebracht, je bent er zelf verantwoordelijk voor.'

Asielzoekers staan er aanvankelijk vaak helemaal alleen voor, ze zijn kwetsbaar, slecht geïnformeerd en erg afhankelijk van hun eerste contacten in België. Die eerste contacten zijn soms de handlangers van de mensensmokkelaars. De overgang van 'illegaal reizen' naar 'legaal verblijven' verloopt soms erg moeilijk.

De derde uitdaging: op een adequate manier omgaan met trauma. In hoeverre kan een juridische professional via zijn werk erkenning geven aan het trauma? Kan een rechter bijvoorbeeld tijdens een (openbare) zitting ingaan op het traumatisch aspect van gebeurtenissen? Kan hij in een vonnis erkenning geven aan een trauma? Of is het juridisch werk niet geschikt om erkenning te geven aan trauma? In welke gevallen en onder welke voorwaarden kunnen juridische

professionals doorverwijzing naar hulpverleners suggereren? Slachtoffers van trauma hebben voor al het andere nood aan empathie, aan menselijke warmte - zich gehoord, gezien, begrepen voelen zorgt voor een significant grotere kans op herstel.

Claire vond het erg moeilijk om over haar trauma te spreken met de bevoegde diensten, niet alleen door de pijn en de schaamte, maar ook vanwege de onpersoonlijke setting. 'Ik ben de zoveelste, een nummer. Ze vragen mij van alles. De moeilijkste persoonlijke en intieme dingen. Maar toch lijken maar heel weinig mensen echt met mij begaan - ik heb het gevoel dat er geen plaats is voor medeleven.'

Hoe kunnen wij plaats maken voor meer medemenselijkheid in onze gerechtelijke en andere instituties? Hoe kunnen wij getraumatiseerde mensen helpen en ondersteunen zodat trauma's niet nog groter worden dan ze al zijn?

De vierde uitdaging bestaat erin dat juridische professionals passende juridische gevolgen ge-

Mensen die aan posttraumatische stress lijden, zoals asielzoekers, moeten die stress onder controle krijgen vooraleer zij kunnen functioneren in een juridische context. Velen hebben voor alles nood aan psychologische begeleiding en/of een psychiatrische behandeling.

ven aan het trauma. In hoeverre brengt trauma mee dat getuigenissen, verklaringen en gedragingen niet of slechts in beperkte mate kunnen worden toegerekend aan de betrokkenen? Welke vormen van schadeherstel moeten volgen op fysieke en psychische trauma's? Is er naast financieel herstel nog iets anders nodig? Mensen die aan posttraumatische stress lijden, zijn vaak niet in staat een coherent verhaal te vertellen. Zij herinneren zich bijvoorbeeld de traumatische gebeurtenis in flarden of worden erg emotioneel en krijgen flashbacks.

Als Claire spreekt over de tijd dat ze werd opgesloten en verkracht, begint ze te wenen en te beven. Vertellen lukt alleen in horten en stoten. Ze heeft er nood aan gerustgesteld en gekalmeerd

“
Juristen die in contact (kunnen) komen met getraumatiseerde personen moeten passende opleidingen krijgen op het vlak van traumaherkenning en omgang met trauma.

te worden. Haar omgeving moet haar eraan herinneren dat ze veilig is vandaag, hier, in België. Mensen die aan posttraumatische stress lijden, moeten die stress onder controle krijgen vooraleer zij kunnen functioneren in een juridische context. Velen hebben voor alles nood aan psychologische begeleiding en/of een psychiatrische behandeling.

Een vijfde uitdaging ligt erin dat juridische professionals, binnen de beperkte marges waarover zij beschikken, op hun manier bijdragen tot de heling van het trauma. De wijze waarop met getraumatiseerde personen wordt gecommuniceerd, de aandacht die wordt besteed aan hun emoties, de woordkeuze in een vonnis, ... het zijn slechts enkele mogelijkheden waarover juristen beschikken om op hun bescheiden manier bij te dragen tot de verwerking en de heling van trauma's.

Hoe zou het zijn voor Claire en vele anderen als zij vaker, op consistente wijze, trauma-geïnfomeerd bejegend zouden worden? Als zij zich

keer op keer gehoord en begrepen zouden voelen? Als zij zich doorheen de procedure als mens gezien zouden weten? Hoe ondersteunend en helend zou het geweest zijn voor Claire als zij bijvoorbeeld vaker tijdens de procedure had te horen gekregen 'Wat erg dat je dat is overkomen, Claire. Dat had niet mogen gebeuren. We zullen er alles aan doen om je te helpen.'

Medemenselijkheid tonen is een van de meest effectieve therapeutische technieken - medemenselijkheid helpt. Hoe zou het zijn als wij die kernwaarde van ons rechtsbestel meer zouden belichamen, bewuster zouden beoefenen? Hoe zou dat zijn voor de betrokkenen - alle betrokkenen - zowel diegenen die op zoek zijn naar gerechtigheid als diegenen die van het antwoord op die zoektocht hun beroep hebben gemaakt?

INTERDISCIPLINAIR SAMENWERKEN

Het is om verschillende redenen wenselijk dat juristen die in aanraking komen met personen die getraumatiseerd (kunnen) zijn een goed oog leren hebben voor trauma en er op een passende manier leren mee omgaan. Dat komt immers ten goede aan het welzijn van de betrokkenen. Een toenemende bekommernis om het welzijn van mensen is nu net een van de fundamentele veranderingen die zich momenteel voltrekt in de rechtspraktijk. In de Engelstalige rechtsweld is er een stroming ontstaan die precies daarop is gericht (*therapeutic jurisprudence*). Maar er is meer. Een van de basisprincipes van ons hele rechtsbestel is dat de menselijke waardigheid voorop staat. Getraumatiseerden zijn in vele gevallen aangetast in hun menselijke waardigheid. Juristen moeten er alles aan doen om getraumatiseerden in die waardigheid te helpen herstellen. Daartoe moeten juristen interdisciplinair samenwerken met anderen, zoals psychologen en sociaal werkers. Juristen die in contact (kunnen) komen met getraumatiseerde personen moeten passende opleidingen krijgen op het vlak van traumaherkenning en omgang met trauma. Er is nog werk aan de winkel, maar als we streven naar een rechtspraktijk waarin de menselijke dimensie voorop staat, gaat het om werk dat iedereen veel vreugde zou kunnen verschaffen.

Ybe Casteleyn is psychotraumatologe, Eric Lanckswaert is hoofddocent aan de universiteit Hasselt.